

Vergaderjaar 2023–2024

30 977

AIVD

Nr. 170

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 22 december 2023

Met deze brief informeer ik uw Kamer over de hoofdlijnen van het jaarplan van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) 2024. Het jaarplan vormt een nadere uitwerking van beleidsartikel 2 van de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Kamerstuk 36 410 VII). Het volledige jaarplan van de AIVD is vanwege zijn inhoud staatsgeheim gerubriceerd en wordt integraal gedeeld met de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van uw Kamer.

Nationale veiligheid

2024 lijkt een conflictrijk en onrustig jaar te worden voor de wereld. Statelijke actoren, terroristen en extremisten bedreigen de nationale veiligheid van Nederland. Steeds vaker blijkt dat wat in het buitenland speelt, in het binnenland gevolgen heeft. De AIVD onderzoekt ook in 2024 de belangrijkste dreigingen tegen Nederland, veelal in intensieve samenwerking met de MIVD. De diensten zijn genoodzaakt snel te reageren op actuele ontwikkelingen ten aanzien van de veelzijdige en verdiepende dreigingen.

De diensten hebben de wettelijke taak om in deze complexe veiligheidscontext zicht te houden op de stapeling van dreigingen om andere onderdelen van de overheid tijdig van handelingsperspectief te voorzien wanneer dreigingen kunnen worden afgewend. Het is dus van groot belang dat de diensten ook in de toekomst slagvaardig kunnen opereren. De diensten voorzien dat hun rol bij het beschermen van nationale veiligheidsbelangen op de onderwerpen «dreiging vanuit China» en «criminele ondermijning van de democratische rechtsorde» in de komende jaren steeds lastiger in te vullen is. Om dit te voorkomen, zijn extra investeringen in de diensten op deze onderzoeken noodzakelijk.

Geïntegreerde Aanwijzing

Welke inlichtingenonderzoeken de diensten doen, wordt voor een belangrijke mate ingevuld in de Geïntegreerde Aanwijzing Inlichtingen en Veiligheid (GA I&V). Dit besluit is gepubliceerd in de Staatscourant (2023–32354). De Minister-President als Minister van Algemene Zaken, de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Minister van Defensie stellen de GA I&V vast, na overleg met de Ministers van Justitie en Veiligheid en van Buitenlandse Zaken. Daarin zijn de onderzoeken uitgewerkt naar specifieke onderzoeksthema's, landen en regio's. Ook bevat de GA I&V de planning en prioritering van de inlichtingenonderzoeken.

De GA I&V 2023–2026 geldt als richtlijn voor de inlichtingenonderzoeken van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en vormt tevens de inhoudelijke basis voor de jaarplannen van de diensten. In de GA I&V staat beschreven welke onderzoeken de AIVD en de MIVD gezamenlijk uitvoeren.

Prioriteiten en accenten voor 2024

Criminele ondermijning

Op het moment dat criminele actoren een dreiging vormen voor de nationale veiligheid en hun activiteiten leiden tot ondermijning van de democratische rechtsorde heeft de AIVD de taak daar onderzoek naar te doen. Gezien de forse en persistente geweldsdreiging gericht op verschillende belangendragers van de democratische rechtsorde is diepgaander onderzoek nodig. Het opbouwen van een bestendige informatiepositie op de relevante netwerken is een prioriteit van de AIVD. Dit vraagt om extra investeringen in de komende jaren.

China

De AIVD ziet China als de grootste statelijke dreiging voor de Westerse wereld in de komende decennia, met name op economisch gebied. De scheidslijnen tussen de Chinese Communistische Partij, de staat, het bedrijfsleven en de wetenschap zijn vaak vaag. De actor is omvangrijk en technisch hoogwaardig. De variëteit aan relevante actoren vereist een bredere inzet van onderzoekscapaciteit om betrouwbaar zicht te krijgen op de intenties, capaciteiten, en activiteiten van «China». De hieruit voortvloeiende potentiële impact op nationale belangen, zoals: kennisveiligheid, strategische autonomie en voorkomen van ongewenst eindgebruik. Hiertoe investeert de AIVD niet alleen in additionele onderzoekscapaciteit, maar ook in bevordering van veiligheidsbewustzijn en weerbaarheid binnen de publieke en private sector. De AIVD zal de komende jaren fors moeten investeren om deze taak krachtig te kunnen blijven uitvoeren.

Islamitisch-terrorisme

De dreiging van islamitisch-terroristische aanslagen in het Westen, waaronder Nederland, is afgelopen periode toegenomen. Organisaties als ISIS en Al Qaida gebruiken de Gaza-oorlog om sympathisanten aan te sporen aanslagen te plegen in het Westen. Daarnaast roepen deze organisaties op tot aanslagen uit wraak voor koranschendingen in verschillende Europese landen. Dit vergroot de kans op mobilisering en kunnen enkelingen binnen de jihadistische beweging zich geroepen voelen om over te gaan tot geweld. Daarnaast doet de AIVD onderzoek naar radicaalislamitische bewegingen die (mogelijk) een dreiging vormen

voor de democratische rechtsorde. Ook bij islamitisch extremisme en terrorisme geldt dat (jonge) jihadististen buiten de gekende fysieke netwerken om radicaliseren, onder invloed van online propaganda en aanjagers.

Rechts-terrorisme

De AIVD onderzoekt de rechts-terroristische beweging in Nederland. De voornaamste terroristische dreiging gaat uit van de Nederlandse accelerationistische beweging, maar andere rechts-terroristische stromingen zijn verweven met die beweging. In afgesloten onlinegroepen verheerlijken aanhangers, veelal relatief jong, terroristisch geweld en fantaseren ze over het plegen van geweld. Het is noodzakelijk voor de AIVD om online aanwezig te zijn en technische middelen in te zetten. Want de groepen werven vooral online, en vermengen zich daar met andere extremistische netwerken.

Anti-institutioneel extremisme

Binnen de anti-institutionele beweging wordt onder andere het «kwaadaardig-elitenarratief» verspreid, waarbinnen centraal staat dat de bevolking in staat van oorlog verkeert met een internationaal opererende elite. Dit draagt met name bij aan de ondermijning van de democratische rechtsorde, waarmee het antiinstitutioneel extremisme waarschijnlijk ook een lange termijn dreiging vormt voor de democratische rechtsorde. Het narratief van een kwaadaardige elite kan radicalisering richting geweld legitimeren.

Daarnaast ontkennen «soevereinen» in algemene zin de legitimiteit van de overheid en verklaren zichzelf eenzijdig onafhankelijk van de Nederlandse staat. De meeste zelf verklaarde soevereinen streven naar een autonoom of zelfvoorzienend leven, zonder dat er een gewelddreiging van uitgaat. Door een kleine minderheid wordt geweld echter gelegitimeerd. Spionage en ongewenste buitenlandse inmenging Nederland en zijn bondgenoten zijn het doelwit van inlichtingenactiviteiten en (heimelijke) beïnvloedingsactiviteiten van statelijke actoren als Rusland en China. Politieke spionage (digitaal en fysiek) is een omvangrijk probleem. Burgers, overheidsinstanties in Nederland, de EU en de NAVO zijn doelwit. Statelijke beïnvloedingsactiviteiten zetten, bedoeld en onbedoeld, druk op de cohesie binnen de Nederlandse samenleving. Diasporage-meenschappen en opposanten van autoritaire regimes zijn het doelwit van openlijke en heimelijke beïnvloeding en inmenging door landen van herkomst.

Economische veiligheid

De afgelopen jaren is de dreiging tegen de economische veiligheid van Nederland steeds duidelijker geworden. Vitale processen zijn kwetsbaar voor sabotage. Ze zijn ook kwetsbaar voor ongewenste investeringen en overnames, waar statelijke actoren op de achtergrond de hand in (kunnen) hebben. Ook maken landen vaker misbruik van risicovolle strategische afhankelijkheden. Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en wetenschappers zijn op grote schaal het doelwit van (digitale) activiteiten om hoogwaardige technologie buit te maken, bijvoorbeeld door middel van cyberspionage of het omzeilen van exportrestricties. China is de grootste dreiging voor de Nederlandse kennisveiligheid.

De AIVD schat in dat de inlichtingenactiviteiten van statelijke actoren in Nederland in omvang en intentie zullen toenemen. Daarom wil de AIVD, samen met de MIVD, in 2024 verder investeren in economische veiligheid.

Daaronder valt kennisveiligheid en ook energiebeleid – belangrijke aandachtsgebieden gezien de ontwikkelingen het afgelopen jaar.

Daarbij richt de dienst zich op het bevorderen van weerbaarheid. Dat is onmisbaar om de dreiging effectief het hoofd te kunnen bieden. Een integrale aanpak is noodzakelijk. Daarom prioriteren de AIVD en MIVD hun werk hieraan samen, bundelen ze hun operationele krachten, en ontplooiën ze hun (contra-) inlichtingenonderzoek en weerbaarheidsverhogende activiteiten in samenhang. De AIVD verwacht in 2024 een verdere continuering van het aantal naslagverzoeken, vanwege de Wet Veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames (Wet Vifo). De dienst blijft investeren in naslag- en onderzoekscapaciteit.

Cyberdreiging

De cyberdreiging tegen Nederland is onverminderd hoog en zal waarschijnlijk verder toenemen. De omvang en de intensiteit van cyberaanvallen neemt toe. Statelijke actoren buiten daarbij onder meer kwetsbaarheden uit in veelgebruikte software producten en ze voeren aanvallen uit op toeleveringsketens (supply chain attacks). Ook neemt het aantal statelijke actoren toe dat in staat is digitaal te spioneren en saboteren. Landen met zo'n offensief cyberprogramma zijn onder meer Rusland, China, Iran en Noord-Korea. Op dit moment zijn de juridische mogelijkheden om dit te onderkennen van de AIVD zeer beperkt in relatie tot de dreiging in het bijzonder ten aanzien van kabelinterceptie.

In 2024 zal de AIVD het onderzoek naar cyberdreiging intensiveren om zicht te krijgen op dergelijke aanvallen, deze waar mogelijk te mitigeren en anderen handelingsperspectief te bieden. Daartoe maakt de dienst (schriftelijke) producten om de digitale weerbaarheid te vergroten. Daarbij wordt dreigings- en inlichtingeninformatie gebruikt. Verschillende samenwerkingsverbanden worden in 2024 geïntensiveerd met de MIVD, de Politie, het NCSC en het OM.

Contra-proliferatie

Massavernietigingswapens vormen een grote bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid. Nederland heeft verdragen ondertekend die erop gericht zijn de proliferatie van dergelijke wapens tegen te gaan. In 2024 zetten de AIVD en de MIVD het gezamenlijk onderzoek naar landen, zoals Iran en Noord-Korea, die ervan worden verdacht dat zij, in strijd met die internationale verdragen, werken aan het ontwikkelen van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen of daar al over beschikken voort.

Landenonderzoek

Internationale ontwikkelingen raken Nederland, en Europese en bondgenootschappelijke inspanningen. Het is belangrijk dat de AIVD een eigenstandige inlichtingenpositie heeft als ontwikkelingen in het buitenland de Nederlandse nationale en internationale belangen raken. Binnen de inlichtingentaak zijn onderwerpen van onderzoek aangewezen die de Nederlandse regering bij het bepalen van standpunten over het buitenlands beleid en bij het voeren van internationale onderhandelingen, in staat stellen te beschikken over de informatie die via andere, bijvoorbeeld diplomatieke, kanalen niet of moeilijk te verkrijgen is.

De «Tijdelijke wet onderzoeken AIVD en MIVD naar landen met een offensief cyberprogramma» is in december 2022 aan uw Kamer verzonden. Op 16 oktober 2023 is de Tijdelijke wet behandeld in een Wetgevingsoverleg en op 24 oktober 2023 met meerderheid aangenomen in uw Kamer. Het wetsvoorstel wordt momenteel inhoudelijk behandeld in de Eerste Kamer. Indien het wetsvoorstel door de Eerste Kamer wordt aangenomen, is de verwachte inwerkingtreding in de eerste helft van 2024.

De Wiv 2017 is aan een herziening toe. De nieuwe Wiv moet een toekomstbestendig wettelijk kader vormen voor de AIVD en MIVD. Geopolitieke ontwikkelingen, technologische voortgang en verandering in de dreiging hebben immers grote invloed op het werk van de diensten. Het wettelijk kader moet aansluiten op deze ontwikkelingen, maar ook voor het inlichtingenproces van de toekomst en de manier waarop onderzoeken plaats kunnen gaan vinden en daartegen bestand zijn. Het gaat daarbij steeds om de zorgvuldigheid en proportionaliteit van de inzet van bevoegdheden én de noodzaak om de Nederlandse democratische rechtsorde daadwerkelijk te kunnen beschermen nu en in de toekomst.

Om het grote wetswijzigingstraject in te luiden, is op 1 september 2023 de hoofdlijnennotitie aan uw Kamer aangeboden. De hoofdlijnennotitie en het nog in te plannen debat met uw Kamer hierover, geven de basis voor de nieuwe Wiv. Van belang voor de AIVD en MIVD is dat in 2024 de basis voor een nieuwe Wiv is gelegd, zodat tijdig (voor de einddatum van de Tijdelijke wet) deze wet in werking kan treden. In de Tijdelijke wet wordt weliswaar een deel van de knelpunten opgelost, maar een bestendige oplossing voor deze knelpunten is pas mogelijk in de bredere herziening van de Wiv. Tot slot zal ook gekeken worden naar een passend toetsing- en toezichtstelsel op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Hoofdlijnen andere taken en doelstellingen 2024

Weerbaarheid

De onderzoeken van de AIVD leiden tot beter inzicht in de (digitale) dreiging tegen de Nederlandse belangen. Deze kennis vertaalt de AIVD in handelingsperspectieven om bij te dragen aan een weerbaarder rijksoverheid, vitale sectoren en topsectoren. Dat is nodig omdat de dreigingen daartegen toenemen, zowel fysiek als digitaal. De AIVD werkt samen met ketenpartners, zoals de NCTV, EZK, OCW, BZ, de MIVD en de CIO Rijk. Daarbij hoort ook het ontwikkelen van informatiebeveiligingsproducten onder de Nationale Cryptostrategie (NCS). Daarnaast speelt de AIVD een rol in het Stelsel Bewaken en Beveiligen. De dienst levert dreigingsinschattingen, dreigingsanalyses en risicoanalyses die betrekking hebben op te beschermen personen, objecten, diensten en evenementen, waaronder nationale politici, diplomatieke objecten, nationale evenementen en internationale organisaties.

Veiligheidsonderzoeken

In tegenstelling tot voorgaande jaren werd de norm om ten minste negentig procent van alle besluiten in alle categorieën veiligheidsonderzoeken binnen de wettelijke termijn van acht weken te nemen in 2023 niet gehaald. In 2024 worden de in Q3 2023 getroffen maatregelen om meer grip te krijgen op de toenemende vraag naar veiligheidsonderzoeken doorgezet en waar nodig bijgesteld of uitgebreid. Om de werkvoorraden en doorlooptijden terug te dringen heeft de Unit Veiligheidsonderzoeken

(UVO) inmiddels verschillende maatregelen getroffen om in de loop van 2024 weer te voldoen aan de norm. Zo zet de UVO bijvoorbeeld doorlopend in op het vergroten van de personele capaciteit door werving en behoud van personeel.

Daarnaast heeft de UVO het programma Modernisering Veiligheidsonderzoeken ingericht. De kern van het programma is automatisering waar mogelijk en verdere uniformering van de processen van de AIVD en MIVD waarbij maatwerk en zorgvuldigheid blijven gewaarborgd.

Ook wordt er gewerkt aan de wijziging van de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo).

Het wetsvoorstel ondersteunt de diensten bij het voldoen aan hun wettelijke verplichtingen met betrekking tot de doorlooptijden van veiligheidsonderzoeken. Het streven is het wetsvoorstel in het eerste kwartaal van 2024 aan uw Kamer aan te bieden.

De AIVD en de MIVD verwachten in 2024 in totaal ca. 96.000 veiligheidsonderzoeken uit te voeren.

Samenwerking en co-locatie AIVD en MIVD

Samen met de Minister Defensie wil ik de samenwerking tussen de AIVD en de MIVD blijven versterken. De nationale veiligheid is daarbij gebaat. Deze samenwerking is de afgelopen periode geïntensiveerd. De dienstleidingen en MT's van beide diensten werken nauw samen. Bijna éénderde van het personeel werkt in een gezamenlijk organisatieonderdeel van AIVD en MIVD.

Data en Informatievoorziening

De snelle technologische ontwikkelingen vragen om een transformatie van het werk van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het efficiënt en compliant verwerken van toenemende hoeveelheden data spelen een belangrijke rol. De datahuishouding wordt in 2024 doorontwikkeld om de mogelijkheden die nieuwe technologieën bieden optimaal te kunnen benutten. De AIVD en MIVD intensiveren hun samenwerking om de uitdagingen effectief het hoofd te kunnen bieden.

Er worden samen met partners stappen gezet om de Nederlandse samenleving digitaal weerbaarder te maken. In 2024 wordt er verder gewerkt aan het gezamenlijke Data Exploitatie Platform (DEP). Het DEP is een belangrijke ontwikkeling voor de diensten om meer en betere inlichtingen uit data te halen.

Organisatieontwikkeling

Per 1 januari 2024 treedt de nieuwe organisatiestructuur van de AIVD in werking.

Deze nieuwe structuur stelt de AIVD in staat om ook in de toekomst de democratische rechtsorde te beschermen. De AIVD blijft een cruciale partner voor de nationale veiligheid en ontwikkelt zich door. Deze ontwikkeling vindt plaats door onder andere het inlichtingenproces van de toekomst te ontwikkelen waarbij technologie en innovatie een steeds groter onderdeel worden van het werk. Dit vindt plaats in een omgeving waar beslissingen en strategische keuzes steeds meer datagedreven zijn. Het professionaliseren van de AIVD vindt onder meer plaats door het verbeteren van de financiële processen en een efficiëntere besturing van de organisatie.

Rapportage en verantwoording

Met deze jaarplanbrief geef ik u inzicht in de prioriteiten en accenten voor de AIVD in 2024. Openbare verantwoording van de uitvoering van het jaarplan wordt gedaan in het departementale jaarverslag en het eigen openbare jaarverslag van de AIVD.

Tussentijds rapporteert de AIVD over de voortgang via periodieke voortgangrapportages. Deze worden gedeeld en besproken met de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van uw Kamer.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
H.M. de Jonge